

Det Ellevte Capitel.
Om Falster eller Nyekiøbings Amt i
Almindelighed

Falster. Under det Laalandske Stift, næst Laaland selv, et andet Eyland, ikkuns halv saa stort, men næsten ligesaa frugtbart og velhavende, navnlig Falster. **Lægde og Grændser.** Dette ligger efter Himlen paa den 54de Grads 35te indtil 59 Minut, ved Laalands Østre Side, og askilles derfra formedelst det mellemløbende smale Guldborg-Sund, som haver den Dybhed, at store Skibe kunde beseile det. Uanseet at Breden paa nogle Steder er knap et Kanonskud. Fra Møen, som ligger Falster mod Nordost, adskilles det ved Grønne-Sund, hvis Giennemløb er knap en Fierdingvey bred, men aabner sig strax ved Bogøe og gjør fra Stubbekiøbing i Falster, til Vordingborg i Siælland mod Norden, en Overfart af halvanden Miil eller lidt mere. Men fra Gaabens-Færge, som er den rette Overfart, falder Veyen ikkun fem Fierding Miil. Paa Falsters søndre Side, ligger den Tydske Provintz Meklenborg, saa nær, at fra Gedsør er overfarten til Varneminde ved Rostok, ikkun 7 Mile, og det er undertiden skeet at Færgefolket paa én Sommer-Dag, haver gjort denne Reyse baade frem og tilbage.

Christoffer Wilhelm Eckersberg 1831 Datidens Færgefart ved Kallehave. Ikke en del af Danske Atlas indsat af Autor.

Storhed. Landets Figur og Skikkelse paa Kortet, kand nærmest henføres til en uordentlig Triangel. Naar dens længste Linie, som løber lige i (336) Sønder og Nord, tages fra Giedsøre eller Gieddesbye-Odde i Sønden, til Gaabens Færges yderste Odde mod Norden, da bliver den halv-siette Miil. Efter den triangulare Figur, maa Breden være meget ulige. Tages den midt paa, nemlig, fra Klodskov ved Guldborg-Sund, til Hessens (Heffens?) mod Østersøen, da bliver den 2½ Miil. Men mod begge Enderne, særdeles den søndre Ende, aftager Breden saaledes, at ved bemeldte Giedsøre knap findes en halv Miil. Efter Qvadrat-Maal at regne, er Falsters Indhold ti og en halv Miil. Hartkornet 7347 Tønder Hartkornet.

Luften, Veyrliget og Sundheden, saavidt samme henger deraf, er i Falster hart ad den samme som i næstliggende Laaland, dog med nogen Forskiel, efterdi Falsters Grund er ikke slet saa siid og nedrig, eller med staaende Vand overløben, men meere opløftet, og i den Henseende næsten ligesom den Siælandske Grund, særdeles paa den vestre Side mod Guldborg-Sund, hvor Strandkanten er af maadelig Høyde. Nogle have iagttaget dette, at Veyrliget undertiden findes meget adskilligt, endogsaa paa kort Vey, særdeles have de fundet, at i Falster sees længere og oftere liggende Snee til Slæde-Føre, end i Laaland, hvilket uden Tvivl giver nogen mere Frost og Kuld tilkiende. Settes dette forud, da synes Aarsagen naturligt at reise sig af Falsters større og mere sammenhengende Skove, thi at Skov-Egnen frem for Sletten, holder længst ved sin Snee, følgelig ogsaa ved dens kaalde Uddampninger, er noksom bekiendt og giver endnu Aarsagen til Kuld i America, paa de Steder som ellers maatte være langt varmere (*). (337)

(*) I Quebec og Montreal for Eksempel, som lige paa den 46 Grad, er dobbelt saa megen Iis og Snee, som i Dannemark, alene for de tykke Skoves Skyld.

Grund og Jordart. Grunden er i Falster ikke slet saa jevn som i Laaland, dog næsten overalt feed og frugtbar, skjønt af ulige Indhold. Midt i Landet findes den vel noget sandagtig, dog meest bestaaende af sort Muld, saa at baade Rug og Byg voxer der allerbest. Men til Hoved-Sæd er Jorden beqvemmest ved Siderne, saasom i Vaaelse Sogn mod Vesten, i Gieddesbye og Skielbye Sogn mod Sønden og mange flere Egne, hvor Grunden falder, ligesom i Laaland, stærk leeragtig og meget beqvem til Hvede-Sæd, hvilken og der fornemmelig bruges, saavelsom adskillig Bælg-Korn, Erter, Vikker ec. Manna falder i Falster mere end i Laaland, Hvede ligesaa god, men Erter ikke allevegne fuldkommelig, og over den Falsterske Rug klages, at den gemeenlig haver nogen Blanding af Heyre (*).

(*) Undertiden skeer det, at naar en Slags tyk Taage eller usædvanlig Dug falder paa Erterne, den Stund de blomstre, efterlader den sig en Mængde af smaae Insecter som forderve den Sæd i Særdeleshed.

Vand. Frem for Laaland, haver Falster et reenere og bedre Vand, paa de fleste Steder, hvilket ved Render indledes til Nyekiøbing og er saa got, som det nogen Tid kand ønskes. Af Sundheds Vand er Kippinge Hilde overalt navnkundig, dog forud meere end nu, da Udløber ikke skal være holdt ved lige. Ikke alene fra Falster og Laaland, men endogsaa fra Siælland og andre Provintzer, have af Arilds-Tid mange hundrede Patienter aarligen indfundet sig ved Kippinge-Kilde, for at bade sig i Vandet, saavelsom at drikke deraf, samt efter befunden Hielp, at ofre paa St. Hansdag i Kippinge

Kirke, en Almisse til de Fattige, hvilke ikke heller forsømmer at indfinde sig, for at tage Deel i den Gave, skjønt samme er nu ikkun mod det den tilforn haver været. (338)

Havne. Af Søe-Havne ere de tvende ved Nyekiøbing og Stubbekiøbing bekiendte, dog haver den første været bedre, saa længe Guldborg Sund allevegne var seylbar, og Skibene altsaa kunde gaae i Søen fra begge Sider. Dette kand nu ikke skee med Store Skibe paa den søndre Side, at saadan Aarsag, at de Svenske, ved deres Overfald midt i forrige Aarhundrede siges at ville have bygget en Broe over Sundet ved Marbek i Veggerløse Sogn hvor Grunden er derved bleven saaledes opfyldt, at ikkun maadelige Fartøyer paa 300 Tønder kunde flyde over. Paa den øster Side af Gieddesbye, haver i forrige Tider været en god Havn kaldet Noret, et langt og smalt Vand imellem Bøtøe og Falster, mendets snevre Aabning er Tid efter anden tilstoppet ved det idelig tilskyllende Sand, saa ar ikkun Baade kunne løbe der ind, og ved lavt Vand vaader man derover. At Skielbye og Gieddesbye Sogner, som ligge paa en lang smal Strimmel ved Falsters Sønder Ende, og gjøre ligesom en Halvøe for sig selv, have og i Folkets Klædedragt og andet noget særdeles, skulle eensgang i Kong ERICI POMMERANI Tid, have været adskilte fra det øvrige, ved en giennemskaaren Kanal kaldet Bruserup-Aae, Sonden for Marbek, hvilken kunde tage mod seylende Baade, berettes i den Udskrift af en gammel Kirkebog, hvilken anføres af Hr. Justitz-Raad de HOFMAN i hans Samling T. VI. P, 155. og skjønt disse Ord ikke udgives for heel paalidelig, vil jeg anføre dem paa dette Sted, saaledes lydende: ”Angaaende den store Grav, der er Sonden for Vegerløse Bye, og strekker sig tvert over Odden i Øster og Vester, som skal være kastet af Falsters Bønder 1627 (må være 1427) da har den været meget dyb og bred, saa at en Baad med 48 Tønder Korn, kunde seyle der igennem. Den er bleven kastet, da Kong (339) ERICH var i Krig med Hertug Henrik af Holsteen. Lybekerne og Hamburgerne havde conjungeret sig, og blev da Graven i Bunden belagt med Plovhjul og Harrer, med opvendte Tænder. Paa Volden so var temmelig høy, laae store Egeblokker, med Huller igiennem, hvorudi var lagt Skyt. Midt over denne Grav, hvor Landeveyen gik, var en Vindebroe og en Kaaber-Port, som skal have staaet paa Skraae.” Af denne Vold og Grave, giort til Landværn i Krigstid, vide vore Aar-Bøger slet intet, da dog dette Arbejd maatte have været heel betydeligt, paa en halv Miils Strekning, helst naar Graven var saa bred og dyb, at man kunde seyle der igiennem. Min Gitzning er denne, at Havvandet i de ældste Tider haver haft sit naturlig Løb der igiennem, men siden tabt sig, ligesom paa mange andre Steder, saa at Renden er bleven tør. Siden kand det vel være skeet, at man i Krigstid, ved Kunst har villet komme Naturen til Hielp, og langs med den udtørrede Grav, opkastet den Jordvold som her meldes om, samt belagt Gravens tørre Bund med Hjul og Harre-Tænder, for at holde Fienden tilbage, naar han ved Gedsør havde giort Landgang.

Gedsør-Rif, som bestaaer af Stene, strekker sig et par Mile fra Landets Søndre Ende, mod Nordost udi Østersøen, og skyes af de seylende, ligesom Røsands Rif paa den anden Side, løber langs med Laalands Strandbredde, men lader dog en aaben Rende til Indløb i Nyestød Havn. (*)

(*) Her lide de Søefarende et farligt Skibbrud. Saadant skeede særdeles Anno 1759 den 28 Januarii, da et Svensk Transport Skib, som ville til Stralsund med 60 Mand, meest Recruiter, satte sig paa den røde Sand, saa at 25 Mand druknede, men 35 bleve bergede, og med et Skib fra Nyekiøbing overførte til Pommern.

Fra Gedsør var fordum en jevnlig Overfart, (340) og saa got som en ordentlig Færgeløb, af syv Mile, til Varneminde ved Rostok, men saadant er nu afskaffet, maaskee af den Anledning, at

Kongens Told og contrabande Vahres Forbud ikke velkunde bestaae dermed. **Rav.** Ved oftbemeldte Gedsør og andensteds under Falster findes ofte maadelig Stykker af Bernsteen eller Rav, ja undertiden temmelig store Stykke, som sælges til omløbende Bissekræmmere.

Landvey. Slet saa dybe og tunge ere Landveyene ikke i Falster, som i Laaland, dog om Vinteren vanskelige nok, særdeles, hvor Grunden er leeragtig, og det var et got Arbeyd, som for nogle Aar blev begyndt, med at broelegge Landeveyen imellem Nyekiøbing og Gaabens Færge, saa man beklager, at det ikke aldeles blev fuldført.

Skove. Med store Skove er dette Land rigeligen forsynet, skjønt samme dog paa nogle Steder tages vel med, og blive lysere hvor man før ikke kunde see dem igennem. Til ung Skovs Opelskning gøres vel aarligen Anstalt, men samme hindres for en Deel ved det vilde saavel som tamme Creaturs Overmagt. **Vildt.** Ikke alene paa Skoven, men ogsaa paa Bondens Sæde-Korn, gjør Viltet her en ubodelig Skade, da samme findes i Mængde, nemlig saavel store Kronhiorte, som Raae- og Daae-Dyr. Haarde Vintre trykke det vel undertiden, men da den hele Øe er et Kongeligt District, uden Blanding af Proprietarie-Gods, saa nyder det den Fred, der meget svækker Landmandens Fred og Velfærd. Hver Bye maae holde sin Vogter, og denne udrette endda lidet efter Ønske. Af mindre Vilt ere Harrerne her i usædvanlig stor Mængde, saa at, naar Klapjagt adstilles, kand man paa en halv Miils Distance, efter Sigende, opjage 100 Stykker eller flere (*) (341)

(*) I Betragtning af dette Lands adskillige naturlige Fordele, Frugtbarhed og Skiønhed, er det skeet, at trende Dronninger have udvalgt det til deres Enke-Sæde, som siden skal erindres, men at Rigens Mand tilbør sig at indrømme Kong ERICO POMERANO, da han var gammel og keed af Regieringer, Falsters Land til en saadan Boelig, som han udvalgte sig paa Gulland, der beretter J. Meursius: ubi paullum qviescentes Proceres Daniae quidam demisfis verbis orant, ut redire illuc valit, Falstrianqve insulam multo fertilisfimam, Silvis, agris, pavulo, pecore excellentem, ac ad vitam, uti Rege dignum eret, trasigendam susseicientem, aliaqve multa obtulerunt. Jeg mindes ikke, at HVITFELD, eller vore andre Historici melde noget herom, men i Riimkrøniken p. 385, saa og i JOH. MASSENI Scondia Illustr. TOM IV. p. 3. og Tom XII p. 259 siges det samme.

Foruden Udviisning i Skoven, anvises Bønder og Betientere deres Deel paa Horrebye-Lyngmose, som er meget stor, men ogsaa næsten de eneste i Landet. I at plante Pile og sætte Steengierder, certere Falstringerne med deres Naboer, hvis Fliid i denne nyttige Gierning tilforn er roset, saa legge de sig alt mere o mere efter Frugt-Træer, skjønt ikke meget efter andet Have-Væxter, saasom Roer, Rødder ec. hvilke sælges dem af Indbyggerne paa Bøtøe og Hasseløe som siden skal erindres.

Fugle. Fuglene ere der de almindelig bekiendte, dog i Falster og Laaland frem for andensteds, de vilde graae Giæs, som holde til paa den røde Sand, og særdeles den Art som adskilles ved Navn af Raute-Giæs. Disse indfinde sin om Foraar og Efteraar, naar Sæden er lagt, og det i saadan næsten utrolig Mængde, at naar Vogterne ere forsømmelige, ødelegge de mange hele Agre tillige. Deres Flok kand ofte holde nogle Tusende og Velærværdige Hr. Amager, Sogne-Præst til Skielbye og Gieddesbye, beretter blant andet dette Land angaaende, at da hans Degn engang sagde ham, han havde seet en Flok paa 30000 saadanne Vildgiæs, spurgte han, om Degnen havde kundet tælle dem, (341) og fik til Giensvar: han kunde udregne Tallet af det Jordsmon, som de indtog og tæt besatte, nemlig mange Tønders Sædeland. Her syntes det fornødent at holde aarligen en Jagt til Landværn,

om man ikke ville tillade Bonden at bruge Skydegevær, for Vildbanens Skyd. Videre findes her en Mængde af Strandmaager, Strandskader, Sort-Hætter, Trosler, Tærner, Vildænder og et Slags kaldet Haliter blaa sorte og hvide, hvilke lade sig høre med en liflig Lyd, baade syngende og skrigende. Et andet Slags Ænder paa Kroppen hvide og grønne, men paa Hovedet røde, kaldes Skrakker, bygge deres Rede i Klinten, og have gjerne en stor Flok Unger.

Fiske. Fersk Vands Fiske fanges i Falster de samme, som i Laaland dog ere Karper ikke saa rare. Fiskeriet, ligesom Jagten, tilhører Hans Kongelige Majestæt alene, som overlader det mod en liden Sum til Forpagtere. Strandfiskeriet drives af Bønderne, særdeles paa Landets Sønder Ende, dog ikke nu med saa stor Fordel som i gamle Dage, da man, efter Sigende, kunde der i 12 Timer tage 900 Voll Sild og 60 Tønder Strand-Aborre, hvilket mange gange overgaaer det, som nu kand ventes i længere Tiid, siden det før omtalte snevre Indløb imellem Bøtøe og Giedesbye nu mere er tilstoppet ved Sand, for at Fisken ikke findes saa frie og aaben Vey for sig. Gieddesbye haver maaske sit Navn af de mange Giedder som der fanges og det gemeenligen saaledes, at man efter den Seylende Baad, slæber sine Linier behængte med Kroge, og disse skiulte ved en liden rød Klud, samt derhos en blank Messing-Plade, hvilket forfører den slugende Roffisk, ligesom der ofte ikke hører meget mere til, at forføre det Dyr (343) der agter sig langt klogere. Ved Hasseløe som ligger i Guldborg Sund, fanges gjerne en Mængde af Aal og Ræger tillige, og det saaledes, at tvende Eger eller smaae Baade roes parallelt med hverandre, havende mellem sig et langt Træe, som slæber paa Grunden og bringer baade Aal og Ræger i Bevægelse, da de falde i det bag efter følgende udspillte Garn, helst efterdi man ved idelig plumpen og støden med Stænger, skrekker dem fra at flye for ud.

Falstringernes Fordeel. Agerdyrkning, saasom Landmandens Hovetsag, forstaar den Falsterske Bonde heel vel, og nærer sig fornemmeligen deraf, saaledes, at naar man undtager dem, som ved noget særdeles ulykkeligt Tilfælde ere geraadede i slette Vilkaar, og dernæst de liderlige og aabenbarlig ødsle, da kand den øvrige Bonde-Almue ansees for at være velholdne og velhavende, endogsaa fem for den Laalandske, som ellers lever bedre end de fleste Bønder. (*)

(*) Nogle meene, maaske ikke uden Grund, at det Matriculerde Hartkorns Taxt skulle i Falster være sat uproportionerlig høyt, frem for andensteds ved sidste Landmaalning, og at, hvis dette ikke var, matte samme Lands Velstand være større. Men hvem vil gjøre alt det krogede ret, eller jevne alt det ujevne i denne Verden, saaledes, at ingen skulle have noget at besvære sig over.

Dette have Falstringerne forud, at de med maadelige Frie-Penge ikke gjøre meget Hoverie, eftersom paa Landet findes ingen adelige Herregaarde, men alene 3 Ladegaarde, hvis Avling drives af Forpagtere, og nogle meene, at disse Bønder snarest var i Stand til at købe deres Jorder og blive Selv-Eyere, ligesom de paa Bornholm for en Snees Aar siden, hvis forrige Velstand ikke lignede den nærværende. De 3 Herregaards-Marker kunde da bebygges af Bønder, og give vel mere end Forpagtningen, som er en liden (344) Summa af 400 Rdlr., hvis største Deel gaaer med til Laders og Fæhuses Vedligeholdelse.

Agerdyrkning. Flittig pløyer man her sin Jord, nemlig til Vinter-Sæd, hvede eller Rug, brydes den hvilte Ager strax efter St. Hansdag, og anden gang strax efter Høsten, men siden tredje gang til Sæd. Ligeledes brydes og harves Vaar-Marken for Vinter, pløyes anden gang i Martio og harves flittig til Græssets Dæmpelse, førend den tredje gang pløyes til Sæd. Den Falsterske Grund giver

ogsaa en stor Velsignelse af sig, ja nogle meene, at der, som aarligen udskibes fra dette lidet Land, gaaer de fleste Aar til 30 á 40000 Tønder af alle Slags Kornvahre, og undertiden mere. (*)

(*) *Falstria plurimum frumenti annuo proventu vicinis exterisque locis suppeditat.* J. J. PONTANUS p. 722. Af allehaande Qvæg opdrages ogsaa her en god Deel. Da Qvæg Sygen forrige gang, særdeles 1744 grasserede her til Lands, bortfalt derved paa Falster alene 7000 Stykker.

Levemaaade. Dog forbruges i Landet en stor Deel, efterdi Falstringen, ligesom sagt er om hans Naboe, lever noget kræselig i Mad og Drikke, fortærer og det meeste af sin Gaards aarlige Tillæg eller smaae Creaturers Opdræt, efterdi et par smaae Kiøbstæder ikke kunde tage derimod. I gammel Øll, og end mere i Brændeviin, have Unge og Gamle alt for megen Smag. Dog mere hiemme hos sig selv, og til Jevnshold, end i Versthuse, eller med Eclat, paa en Deel andre Bønders Maade. Drikken gaaer sielden til en Ruus, men Rusen mindre til Raserie og Slagsmaal. Deres Sparsommelighed er ikke som Jydens, der sparer for sin Mund og fylder sin Pung. Men Falstringer og Laaliker ville æde og drikke det beste, hvilket de holde sig ikke for got. Af den (345) og flere Aarsager seer man ikke heller mange af dem, som vove at forlade deres Fødeland, paa hvis Fortrin de vide at sætte Priis. Faa af dem fare til Søes, undtagen Kiøbstæd-Folkene og de som beboe Landets Sønderste Ende, som ere gode Sømænd, og naar de enten som Matroser eller Soldater paa kort Tiid gaae ud af Landet, da skynde de sig hiem igien saa snart mueligt. I den Betragtning synes dette dobbelt forunderligt, at Folke-Mængden ikke er større end den befindes, thi over Folke-Mangel føres her det største Klagemaal. Af de dertil angivne Aarsager, ere nogle, som ogsaa andensteds kunde have samme Virkning, nemlig urimelige Giftermaale, hvilke forud vides at ville blive ufrugtbare.

Efter denne almindelige Beskrivelse over Landets og Folkets Egenskaber, vil jeg nu saa korteligen berøre Landets Skiebne eller andre-Historiske Tildragelser i ældre Tider.

Jurisdiction. Falsters Land henhøre i det verdslige under Nyekiøbings Amt, som af Arilds Tiid haver været een af Kronens beste Forlehninger, og nu haver sin egen Amtmand, hvad Landsbyerne angaaer: Kiøbstæderne staae under Stiftamtmanden i Laaland. Præsteskabet og hvad som vedkommer den Geistlige Jurisdiction, sorterer længe siden under Biskopen af Odense, men af Begyndelsen var det anderledes, og jeg finder, at Falster, dog ikke Laaland, i de første Christendoms Tider, haver i Samfund med Siælland, ligget under det Roeskildske Biskopsdømme. Dette vidste man ikke, dersom det ey fandtes i Knytlinga Saga (en Islandsk Krønike som meget oplyser Dannemarks Historie i Kong KNUD den stores og hans nærmeste Afkoms Tiid) hvor Ordene ere disse: Laland, Alfey, Eröe, Thorsland, Longland, Thesfar sim (346) eyar eru Byskup a Fione, *Maun og Falstur eru under Byskup a Sialandi.* (*)

(*) Om Oprindelsen til det Navn Falster findes, saa vidt jeg veed, ikke nogen enten rimelig eller urimelig Efterretning. Det Sted i Holsten, som nu kaldes Nye-Mønster, bærer i alle gamle Krøniker, et andet Navn, nemlig Falders, som temmelig svarer til Falster, hvad Ordets Lyd angaaer. Dette Falders udleder Hr. von WESTPHAL i sine *Monum Inedit* T. II. fra den Ting som vi paa gammelt Dansk kalde et Fold, Fald eller Fælde, et indelukt Sted hvor man hensætter og forvarer visse Creaturer, ligesom hver Landsby haver til den Ende sit Fold eller indelukke. At nu saadant Ord er af det gamle nordiske Sprog antaget af Monlene, endogsaa i deres Latinske Skrifter, sees i *Monastico*

Anglicano Tom I. p. 165. De basio meo, five arborum succisione, sussicientem materiam ad faciendas domos & faldas duarum vaccariarum. Item pag. 302. Habeat & Faldas ubi omnes homines villæ. Præter Marcschalcum, qvi propriam & Faldam habet, tenentur ponere oves fuas. Der af sees, at dersom det Holsteenske Faldera er af Falda og svarer til Bemærkelsen af et Fold eller Fælde, da kand maaske Falster, i de allerældste Tider have faaet Navn deraf, at man paa et saadant med Søn omgivet, dog temmelig stort og frugtbart Eyland, haver til sikke Bevaring, hensat enten Mennisker eller Dyr af det Slags, som man ville have vel iagttaget. Dog dette er en blot Gitzning uden Historisk Grund og alene efter Ordets Klang.

Falstringerne anfaldes af de Vender. Ved Laalands Beskrivelse er allerede erindret, hvor megen Vold og Overlast disse trende Øer, i det ellefte og tolvte Aarhundrede, maatte udstaae af hine Hedenske Vender i Pommern og Meklenborg, som af Naboeskabet toge Anledning til at øve Søe-Røverie og uformodentlig at giøre Landgang med Plyndring og allehaande Voldsomheder. Disse fremmede Giæster, som vare den gang i Øster-Søen, hvad de Algirer, Thuneser og Tripolitaner nu ere i det Middellandske Hav, fandt vel undertiden god Modstand og bleve afviiste, som man siger, med en (347) banket Trøye, ja SAXO GRAMMATICUS roser i Kong WALDEMAR I Historie, pag. 426. Falstringernes Tapperhed frem for Laalændernes. **Falde i Kongens høieste Unaade.** Ikke destomindre bleve de ved en hevngierig Hyklers Bagtalelse, vrangeligen beførte for høybemeldte Konge, saasom de, der hemmeligen skulle spille under Dække med Fæderne-Landets Fiender, og tillige med spotske Ord skulle have criticeret Kongens Adfærd. Derover blev Kong WALDEMAR saa høyiligen fortørnet, at han i en Hast besluttede deres Ødeleggelse, og var allerede paa Veyen til at udrydde alle Falsters Indbyggere, brugende dertil en samlet Hob af Siælænder, som af Misundelse og gammel Avind, gierne paatog sig at sette det blodige Anslag i Værk, vare ogsaa til den Ende allerede forsamlede ved Ringsted, da Guds Godhed og Viisdom lagde Kongen paa sin Syge-Seng, og Biskop Absalon fik Leylighed til at fraraade det gruelige Forsæts Fuldbyrkelse. Denne Sag er i Falsters Historie saa væsentlig, at jeg derom vil anføre SAXONIS egne Ords Oversættelse, efter den Edition af 1752. Samme Aar blev ogsaa Aarhus tilføyet stor Skade af Søe-Røverne. Og ved Falster landede de samme i en utallig Mængde, hvor da Indbyggerne, efterdi de vare kuns faa, forsamlede sig hver Mand af sit Huus, for at forsvare sig. Ved samme Leylighed blev Kongens Skienk, som i andre Erinder var sendt over til Øen, indsluttet. Og fortælles der da, at en af Indbyggerne paa Landet skulde have, for at bebreyde Kongens Raad deres Seendragtighed, sagt disse Ord: De forrige Konger pleyede at have Sporene om Hælen, men denne har den forpaa Foden. Skienken, som i dette Fald formedelst sin egen Feyhed havde en ond Samvittighed, forklarede disse Ord siden paa (348) en ond og utilbørlig Maade for Kongen, og udtolkede det, som var sagt ham selv til Tort, ligesom det havde været Kongen meent. Han beskyldte Indbyggerne paa Falster desuden for andre ikke ringere Ting, og ophidsede Kongens Gemyt imod dem, søgende at faae dem alle ødelagte, fordi én havde talet i Ubesindighed. Han beførte dem for at være de ugudeligste Forrædere, og sagde, at de pleyede at give Venderne tilkiende, hvad man besluttede imod dem. Saa at han regnede dem til Last det Venskab, de holdte med Venderne, som dog sigtede til deres eget Beste og Sikkerhed; i det han beskyldte dem for, at den Tienstfærdighed, de lode see imod Venderne, reyste sig mere af Feyhed og Utroskab, end Kiærlighed til Fædernelandet. Thi Venderne, sagde han, vare vante til at levere deres Fanger til dem, hvorimod de pleyede, ikke for det gode, disse Søe-Røvere gjorde dem, men af Frygt, at lade dem forud vide, naaer Kongen og Riget havde i

Sinde at feyde paa dem, alt til den Ende, at de kunde befrie sig fra dem ved Tiennester og Velgierninger, efterdi de vare ikke i Stand til at forsvare sig med Magt. Af denne forgiftige Skalkes Ord lod Kongen sig forføre, og besluttede i Bund og Grund at ødelegge alt hvad Fienderne havde sparet paa Falster. Til hvilket at fuldføre han meente at have Folk nok i Siællandsfarerne alene, og derfor befoel Absalon at samle og anføre de østlige Indbyggere i Landet, selv havde han i Sinde at commandere de vestlige, og betiene sig baade af smaa og store Skibe til at faae Armeen oversat. Siællandsfarerne, som i lang Tid havde haft stor Udstand med de Falsterske, og (349) derfor gierne med samlet Magt ville hævne den uret og Skade, dem var tilføyet, vare gandske villige i at efterleve Kongens Befaling, og glædede sig over, at de kunde faae Kongen selv til Anfører og Hoved-Mand for Krigen imod deres Fiender. Men denne Kongens Vildfarelse, som af vrang Beretninger havde reyst sig, blev til al Lykke ved en uovervindelig Hændelse forhindret. Thi da Kongen havde faaet en stor Deel Tropper paa Benene, og var færdig til at give sig paa Reysen, faldt han uformodentlig i en Feber i Ringsted; saa han maatte sende Bud til Absalon, at han skulle give Folket Afsked, og strax komme til ham. Med reddes ved Guds Forsyn. Saaledes kom Svagheden i en gandske beleylig og lykkelig Tid paa Kongen, efterdi han derover maatte lade sit onde Forsæt fare; og Himmelen ved den ham paalagde Feber forekom, at han ikke kom til at forløbe sig, og ødelegge et uskyldigt Folk. I hvilken saavel skammelig som elendig Tilstand maa man ikke troe at Danmark havde bleven sat, dersom sligt ikke havde paakommet, og det havde blevet antastet af Fiendernes Vaaben udenfore, og af Kongens inden til. Og hvo kand vel tvivle paa, at det jo var en Guds Gierning, at ikke Kongen, som burde styre og behærskes sit Fæderneland, skulde, det første han var kommen paa Thronen, ødelegge Riget, som hans Pligt var at udrydde af Fiendernes Hænder, efterdi det var ham bedre at blive indviklet i en farlig Sygdom, end i en stor Ugudelighed og Misgierning? Saavidt SAXO. Kort efter, i samme Konges Historie, pag. 457 meldes om en af Kongens Raad, ved Navn (350) Gerner Falster, formodentlig en indfødt Falstring (*), som gjorde sin Konge god Tieneste ved et viist Raad, i den Pommerske Krig, skjønt ham tilskrives, ikke saa megen Viisdom, som Vittighed og hvad man kalder presence d'esprit (**).

(*) Endogsaa i de sildigere Tider findes adskillige Adelsmænd af det Navn Falster, som efter Anseelse haver været en mægtig Familie, boesiddende paa flere Steder, men særdeles paa Falster selv, hvor de vel have været rette Patricii. Den sidste, som der var boesiddende, ligger begravet i Aslev Kirke, med sin Frue Øllegaard Valkendorp. Hans Gravskrift er denne: Anno 1556 Mikkelsdag, kladede Gud Almægtige ærlig og Velbyrdig Mand Peder Falster, som boede paa Kaarslisse, her fra til sit ævige Rige.

(**)

Tunc Gernerus Falstrius, qvanqvam alias vegetioris qvam sapientioris animi aestimaretur, five ingenio fuo five Regis Fortuna monente, summam omnium hæsitacionem, ancipiti studio fluctuantem, falutari exhortatione discussit. *Edit Stephan* pag. 287.

Adskillig Overfald af Fiender. Anno 1253 da de Holster og Lybekker førde Krig mod Kong CHRISTOPHER I og holt et Søeslag under Skaanør, blev baade Møen og Falster med Nyekiøbing indtaget og udplyndret af den navnkundige Henrich Emmeltorp eller Meldorp som nogle kalde ham, HVITFELD oag. 238. I de af Hr. de Ludevig udgivne *Reliquiis Mfs. Omnisævi* Tom. IX pag. 79 settes denne Tildragelse i næst foregaaende Aar. Anno 1252 omnia Regalia lata sunt ad Möen, &

Falstria, præda magna facta. Sammesteds pag. 110 berettes, Nyekiøbing og Falster at være indtagen af Hansee-Stedernes Flode.

Anno 1287 da Marsk Stigs fordrevne Partie havde faaet Hielp af de Norskes Flode, og allevegne plyndrede de Danske Søe-Kyster, maatte Falster igien lide megen Overlast. (351).

Anno 1325 da Rigens Raad havde opsagt Kong CHRISTOPHER II Huldskab og Troeskab, flyede han til Falster, men blev der belejret, og fik omsider Forlov at drage med sine Sønner til Rostok HVITFELD pag. 432. Kort efter kom denne ulykkelige Herre paa nye til Falster, og fik Nyekiøbing ind, men maatte snart igien vige for sine Fienders Overmagt, HVITF. P 444. Imidlertid havde Grev Johannes af Holsteen baade Falster og Laaland inde, saasom et Pant for giorte Laan, og fra denne sin Farbroder maatte Kong WALDEMAR III indløse det Anno 1343. HVITF. Pag 447.

Anno 1369 da Kong WALDEMAR III. var reyst til Avignon for at besøge Paven, toge de fiendtlige Hansee-Steder den Leylighed i Agt, og anfaldt blant andre Danske Provintzer, Falster og Nyekiøbing, som blev indtaget HVITFELD pag. 545.

Anno 1534 i den saa kaldte Grevens Feyde efter Kong FRIDERICH I. Død, lode Falsters saavel som Laalands Indbyggere sig overtale til at tage den fangne Kong CHRISTIAN II. Parti og at overraske Nyekiøbings Slot, men bleve ved Peder Skram kort efter bragte til andre Tanker.

Trende Dronningers Enke-Sæde. Anno 1588 da Kong FRIDERICH II. ved Døden var afgaaet, blev Falster indrømmet hans Enke, den meget priselige Dronning SOPHIA, til et saa kaldet Livgedinge, hvor hun fandt Leylighed til at stifte saa meget got, samt befandt sig saavel, at tvende andre Enke-Dronninger, nemlig SOPHIA AMALIA Kong CHRISTIAN V. Anno 1700 ligeledes udvalte sig Nyekiøbing Slot til deres Enke-Sæde, ligeledes residerede her, MAGDALENA SYBILLA, Printz CHRISTIANI ELECTI (352) efterladte Gemahl, fra 1631 indtil hun anden Gang traade i Egteskab. Tilforn opholdt hun sig ogsaa her sædvanligen med Høybemeldte sin Herre, som meget elskede dette Land og Sted.

Anno 1608 grasserede i Falster og flere næstliggende Egne en pestilenzalsk Syge saaledes, at mange Mennisker bleve bortrevne og Dronning SOPHIA paa nogen Tid maatte begive sig til Flensborg.

Fordeel deraf. Af Høystbemeldte trende Dronningers Enke-Sæde haver Falster draget adskillige Fordeele, saavel hvad den almindelige, som den særdeles Oeconomie angaaer. Mange gode Exempler ere givne og mange fordeelagtige Indretninger giorte, som ellers ikke havde haft Sted, særdeles dette, at Herregaardene ere indløste og største deels nedlagte, følgelig den gandske Bonde-Almue nu bestaaende af Kongelige Amtsbønder. Anno 1720 agtede Høysalig Kong FRIDERICH IV. at gjøre et Rytter-District deraf, men det Forsæt blev siden forandret.

Det Tolvte Capitel

Om Kiøbstæder og Landsbyer i Falster

Falsters Land, under hvilket sorterer de tvende smaae Øer Bøtøe paa den østre og Hasseløe paa den vestre Side, adskilles i tvende Provstier eller Herreder, som efter deres Lægde mod Nord og Sønder, kaldes Nørre-Herret og Sønder-Herret. I dem begge findes et Kongl. Slot, tvende Kiøbstæder, 33 Kirke-Sogne, og 113 Landsbyer, samt 3 Ladegaarde, og 14 eeneste Gaarde. Kirke-Sognene og de til et hvert henhørende Byer og Gaarde ere følgende.

I Nørre-Herret.

1. Stubbekiøbing Kiøbstæd.
2. Tingsted, Taaderup, Kraghauge, Overup, Stubberup, Bruntofte, Nørre Ladegaard.
3. Ønslev, Ønslev bye, Klodskov, Boderup, Byeskov.
4. Stadager, Sundbye, Stadagergaard.
5. Nørre-Kirkebye, Barmerup, Nebøllegaard, Lumble, Ravnstrup.
6. Brarup, Alstrup, Lundbye, Guldborg Færgegaard.
7. Kippinge, Østerkipinge. En anseelig og af Kilden navnkundig Kirke.
8. Vaaelse, Egense (354)
9. Nørre-Vedbye, Engeløv, Grimmelstrup, Kiserup, Ourehoebye, Gaabens Færgegaard.
10. 10 Nørre-Alselv, Ravnsbye, Biorstrup.
11. Lillebrænde, Baarup, Tvedegaaard, Der i Sognet ved Braarup-Søe skal have staaet et Kloster, hvoraf Rudera vise.
12. Torkildstrup, Gundsemaglebye, Taarup, Gullerup, Dukkerup, Skiørringebye er afbrudt.
13. Gundslev, Sodsøe, Skovbye, Skieringe, Havense
14. Maglebrænde, Stangerup, Alkestrup, Fiendstrup, Rødøe
15. Eskildstrup. Oustrup, Søerupbye, Stødstrup, Taaderup.
16. Bogøe har kuns én Bye.

I Sønder-Herret.

1. Nyekiøbing Kiøbsted
2. Aagestrup, Veyringe, Maarsbye, Hesnes-Huse, Ourebye, Næsbye, Heslegaard, Garnevraagaard.
3. Horbeløv, Bregninge, Grimmelstrup, Særsløv, Taastrup, Skiøtterup, Mielsøe, Haldskovgaard, Bounetsbye, Bønnentsgaard.
4. Falkersløv, Trugelstrup, Birket, Skiørringe Ladegaard.
5. Horrebye, Egetsbye.
6. Carlebye, Tunderup.'
7. Nørre Ørsløv, Lidstrup.
8. Sønder Kirkebye, Eggebierg, Bierregaarde. (*) (355)

(*) I Choret staaer paa en Marmorsteen 2 Billeder udhugne, med Inscription over Mogens Bielke til Bellinge, som døde 1581 se *Marm. Dan.* T. 1. p. 273.

9. Sønder Alslev, Rodslidsebye, Kodslidsegaard (*)
10. Systofte, Hullebek, Biørup.
11. Iderstrup, Søndervedbye, Sønder-Ørslev, Hillerstrup, Ulsløv, Sønder Taastrup, Sildestrup, Elkenøre, Tierebye, Kringelborggaard, Orupgaard.
12. Veggeløse, Raabierrebye, Høygetbye, Marrebek, Bruserup, Bøtøe, Hasseløe, Stoubye.
13. Skieldbye, Stavrebye, Fiskbek.
14. Gieddesbye.
15. Føjøe, Vesterbye, Østerbye, Vegerøebye.
16. Femøe, Sønderbye, Nørrebye.
17. Askøe. (**)

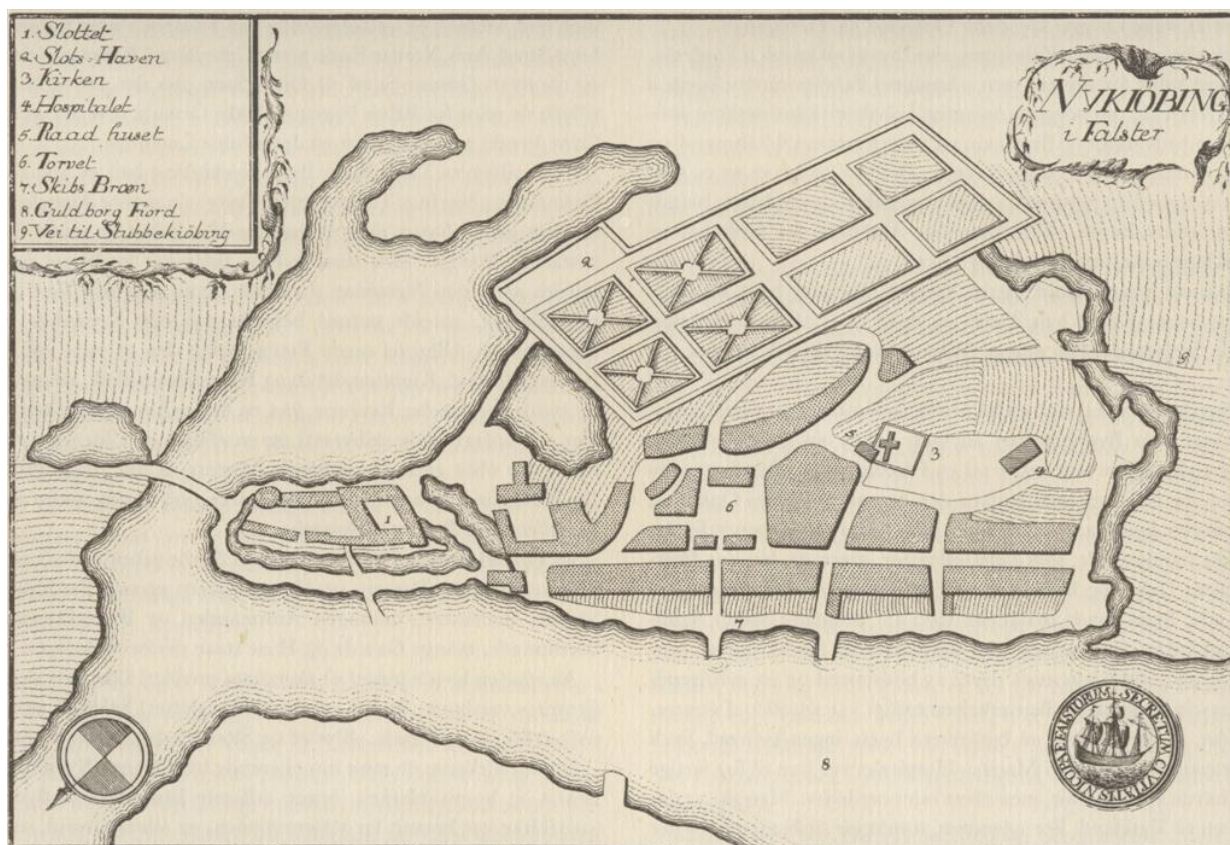
(*) I Choret et stort Marmor-Billede, som forestiller Jomfrue Maria med Christi Legeme nedtaget af Korset. En Gravskrift over Ped. Falster see *Marm. Dan.* T. I. p. 275.

(**) Disse 3 Øer, Føjøe, Femøe, Askøe, henføres i Landmaalningens Extract til Falster, dog siger man at de egentligen høre til Laaland.

Nyekiøbing. Nyekiøbing, som af nogle kaldes Neapolis Danica, er Landets beste Kiøbsted, ikke stor, men god, velbygt og velbeliggende paa Falsters Vester Side ved Guldborg-Sund, hvis Norder Ende giver Udseyling i Beltet paa den venstre og giennem Grønne-Sund til Øster-Søen paa den høyre Haand, dog tillade de uden for i Beltet liggende flakke Grunde ikke vel, at de største Skibe kunde gaae der ind med deres fulde Ladning. **Navn og Alder.** Navnet haver denne Bye tilfældes med én Bye i Sverrig, og tvende andre i Dannemark, nemlig det Siælandske Nyekiøbing i Ods-Herret og det Jydske Nyekiøbing i Mors. Kiøbing kaldtes i (356) de ældste Tider, en hver saadan Bye, hvor Kiøbmænd holdt noget sall, og naar dette skeede, hvor det tilforn ikke var skeet, maatte deraf reyse sig Navnet Nyekiøbing. I et Mfs. Af Hr. Kantzelleraad WIELANDS Haand, hensigtende til at oplyse de særdeles Stykker af Dannemarks Vaaben, foregives, at Nyekiøbings Vaaben eller Stadsmærke bestaaende i 3 Løver (*), og tillige de første Kiøbstæds Privilegier, skulle være Byen givne af Kong Harald Hylde-Tand, og da denne Herre, efter THORM. TORFÆI Regning, regierede i det syvende Aarhundrede, saa maatte Nyekiøbing i Alder langt overgaae de allerfleste andre Danske Kiøbstæder. Men fandt at sige, da tvivler jeg paa, at man i bemeldte Konges Tiid, her til Lands tænkte paa Kiøbstæders Privilegier og end mindre paa at forsyne dem med Vaabner, hvilket hos os er nogle hundrede Aar yngre.

(*) Nu er Nyekiøbings Stadsvaaben et Skib. Om det nogen Tiid skulle have været 3 Løver, kand jeg ikke finde.

Af denne og mange andre heel gamle Kiøbstæder, vide vore Aarbøger intet at sige, førend en Tiid lang efter den Christlige Religions Indførelse. Nyekiøbings Slot, forstaae dets første Bygning, som af Dronning SOPHIA blev ombyggt 1589, var vel gammelt, dog neppe ældre end siden det tolvte Aarhundrede, da de ovenmeldte Vendiske Krige gave Anledning til, at deels Kong SVEN GRATHE, deels hans Eftermand Kong WALDEMAR I opførde mange deslige Fæstninger saasom Landværn paa Søe-Kysterne.

Dog haver Byen selv formodentlig vel været noget ældre, skønt den ikke nævnes, førend Slottets Indtagelse giver Anledning der til, hvorom det væsentlige allerede er anført. Om Nyekiøbings Slots Beleyring see Danske Magazin Tom. III. pag. 75.

Acta Publica. Hernæst erindres, at Nyekiøbings Slot og Bye, længe siden haver haft Anseelse som én af de beste Stæder i Dannemark, hvilket sluttes deraf, at de aarlige Parlament eller hos os saa kaldte Dannehoff, hvis ordentlige Sted var Nyeborg i Fyen, ogsaa ofte er holdet i Nyekiøbing, ligeledes en Deel Freds Forhandlinger med Hansestæderne og de Holster Herrer, der foretagne, særdeles i det 13. og 14de Seculo, hvilket noksom sees af mange Instrumentis publicis hos HVITFELD. Særdeles var Kong CHRISTOFFER II. den, som gierne søgte til Nyekiøbing, naar alle andre Veye giordes ham trange, dog havde han pantsat det til sin Halvbroder Grev Johannes i Holsteen, som af Naade log ham til sidst beboe Slottet, hvor han Aar 1333 endede sine Dage, keed af Verden, ligesom Verden langt tidligere var keed af ham.

Borgerlig Krig. Om Nyekiøbings Borgere beretter A. HVITFELD pag. 1423 at de her, ligesom flere af deres Stand paa andre Steder, have viist sig saa nidkiære for den fangne Kong CHRISTIAN II som forbitterte mod Adelen, særdeles i Aaret 1534, da en borgerlig og meget blodig Krig havde oprørt Landets Indbyggere mod hverandre. Ordene ere disse: ”Nyekiøbing Slot, som Knud Pedersen havde inde, blev forrasket af Borgerne udi hans Fraværelse, men han var dragen til Kiøbenhavns Herredag, og derpaa blev sat en Høvettsmand Thomas Fofs, og en heed Franke, hvilken udi Kong FRIDERICHS Tiid havde tient Mikel Blik, under Kong CHRISTIERN, som blev fangen udi Norge, men nu af Greven (Grev Christoph af Oldenborg) ophøyet ----- allevegne udi disse smaae Lande, udgave sig Grevens Folk (358) med Borgere og Bønder, plyndrede Adelen og Herregaardene, uden de som ville gaae Greven tilhaande. Fruer og Jomfruer brandskattede de og toge Pendinge af dem, hvorom meget er at skrive, og var ikke felligt udi de Dage, at være eller hedde af Adel, saa haardeligen eftertragtedes de og hørdes disse Ord: Man skulle slaae Ulven ihjel, saa bleve der ikke Unger efter. Mange Fruer og Jomfruer forklædede dennem udi Bønder-Klæder og droge hen, hvor de meente dennem at være ubekiendte og forsikrede.” Saavidt A. HVITFELD.

Men da Kiøbenhavn 1136 blev opgiven for den udvalde Kong CHRISTIAN III. og Admiral Peder Skram ogsaa var udsendt til Fyen og Smaalandene, for at dæmpe Oprørerne, blev han snart færdig med Nyekiøbing og flere Slotte, og da haver han formodentlig ikke heller været lemfældig mod denne eller andre Byers Borgere, som havde viist sig saa keede af Adelens Herredømme.

Det nye Slots Bygning. I de sildigere Tider haver Byen Nyekiøbing haft en god deel af sin Opkomst og Nærings Tilvæxt, men Slottet sin største Anseelse deraf, at det fire gange haver tient Kongelige Herskaber og deres Hofstat til bestandig Boelig, jeg mener trende Dronninger og én Kron-Printz som udvalt Konge. Ved landets Historie i Almindelighed er tilforn erindret, at de gamle Slot, hvis høyeste Alder ikke til visse kand bestemmes, blev strax efter Høysalig Kong FRIDERICH II. Død, eller 1588 beskikket til et Enke-Sæde for hans efterlevende Dronning SOPHIA, som lod den gamle Bygning i næste Aar gandske forandre og saaledes ombygge, at det da kunde ansees for et nyt Slot, og derhos, efter den Tiids Architectur, for eet af de allerordentligste og skønneste i Danmark. Uden for Kiøbenhavn er det, næst Fridrichsborg og (359) Kronborg, vel det skønneste og største.

Den firekantede Slotsgaard omgives med fire Corps de Logis af 3 Etager, prydede med trende smaae og eet stort Taarn, paa hvilke Spirene ere ziirlige og giennembrudte (*)

(*) Blant Taarnene ere et sm kaldes Hat og bruges til et Fange-Taarn.

Inden til ere Gemakkerne vel indrettede, med Tapeter, Malninger og Stucator-Arbeyd beprydede og ret beqvemme til at logere et Kongeligt Herskab, ligesom en Deel af dem endnu ere meublerte, men andre have ikkun hvide Vegge, da de i lang Tiid have savnet deres sædvanlige Beboere. Den yderste Slotsgaard indsluttes ved trende Stalde og Remiser. Begge Slotshaverne ere skiønne og holdes nogenledes i Stand. Lige over for paa hiin Side Guldborg-Sund ere smukke Alleer og Plantager, som give et herligt Syn over Laaland, som ligger strax paa den anden Side af Guldborg-Sund. Dyrehaven og Fiske-Parkerne, samt den ferske Søe, som Slottet ligger i, hielpe og til Egnens Prydelse.

Dronning Sophia. Høystbemeldte Dronning SOPHIA, var en Meklenborgsk Printzesse, hvis Ihukommelse bliver alle dem, der vide noget af Historien men særdeles Nyekiøbings Indbyggere, ved bestandig Sandsagn, en Helligdom. Hendes Majestæt levede her fra 1589 indtil 1631, altsaa i 42 samfulde Aar. Hun var en Enke af det Sind som Dorcas, fuld af gode Gierninger, riig i Gud og hvad rart er, tillige riig paa timelig Formue, hvilket best kiendtes, da hun efterlod sig en Skat, som særdeles i de Dage, var usædvanlig stor, endogsa i de høyeste Huse, nemlig 20 Tønder Guld, til lige Deelning imellem hendes Søn Kong CHRISTIAN IV. og hans tvende Søstre. Hendes Huuslighed, (360) ordentlighed og Lyst til at arbejde selv saavelsom at sette andre i Arbejd var saa stor, at hun

end ikke ville frietage sine adelige Damer fra deres visse Dags Gierning. Men hvad som næst en tarvelig Hofholdning, gjorde meget til hendes Riigdom, var vel dette, at hun i Nyekiøbing holt nogle hundrede Fabrikanters Hænder i bestandig Arbeyd. Hvad Nyekiøbings Hospital og Skole haver hende at takke, skal siden erindres. Imidlertid havde Nyekiøbing engang, nemlig 1615 den Ære, at see her hos Enkedronningen, hendes tvende Døttre, Fyrtinderne af Lyneborg og af Gottorp, hvis Erende var at overtale Kongen deres Hr. Broder, til et nyt Ægteskabs Antrædelse, efter at Dronning ANNA CATHRINA Aaret tilforn, var død. Derom se mere hos Nic. Slange i CHRISTIAN IV. historie Tom. 1 p. 371.

Printz Christian. Efter denne Enke-Dronnings dødelige Afgang 1631 blev Nyekiøbing Slot udseet til en beqvem Residentz for hendes Sønne-Søn, Printz Christian, som gemeenligen kaldes Christianus electus, fordi han ikke oplevede sin Hr. Faders Død eller Regieringens Tiltrædelse, men endede Anno 1647 sine Dage i Sachsen, hvorfra han havde sin Gemahlinde Magdalena Sybille. Med hende levede han her paa Nyekiøbing Slot, i tretten Aar, og efterfulgte sin Farmoders berømmelige Eksempel, særdeles i Oeconomiske Ting, saavidt Omstændighederne tillod det. Men da Hans Kongelige Høyhed ofte i nogen Tiid var fraværende, og Slottet ubeboet, saa skeede det, særdeles Anno 1640, at Enke-Dronning ELEONORA af Sverrig, den store GUSTAVI ADOLPHI Efterleverske, i nogle Maaneder opholdt sig her og af Kong CHRISTIAN IV. med al kierlig Høyagtelse blev modtaget, samt med Reysepenge forsynet, efter at hendes Datter den unge Dronning CHRISTINA, (361) som ikke endnu havde Myndighed nok til at hanthæve hende mod Riigs-Raadene, maatte see hende hemmeligen flye af Landet, hvor om Nic. Slange L. C. pag. 1093 giver videre Efterretning, saavelsom om den Fortræd Kong CHRISTIAN siden havde deraf, at han tog saa vel mod den flygtige Dronning, og det paa trende af sine Slotte, nemlig Nyekiøbing, Vordingborg og Ibstrup eller Jægersborg, dog allerlængst og meest paa det første Sted.

Dronning Sophia Amalia. Dronning SOPHIA AMALIA, Kong FRIDERICH III Efterleverske, var den tredje Person af vort Kongelige Huus, som havde udvalgt Nyekiøbing til sin Bolig, og det fra hendes Herres Død 1670 indtil sin egen, som indfaldt 1685, dog var hun her ikke saa bestandig som SOPHIA FRIDERICH II Dronning men gjorde alene om Sommeren en Reyse her over, paa nogle Maaneder, og levede ellers den meeste Tiid i Kiøbenhavn, endogsaa efter at hendes der værende herlige Palais var afbrændt. Nyekiøbing Skole haver og hendes Gavmildhed at takke.

Dronning Charlotta Amalia. Endelig nød ogsaa Nyekiøbing, i dette Seculi første Aar, og indtil 1714 den Ære og Naade, at Kong CHRISTIAN V. efterladte Enke-Dronning CHARLOTTA AMALIA, som Anno 1667 d. 25 Junii paa samme Slot havde holdt Bielager eller Bryllup, udvalte det til sit Enke-Sæde, dog atter ikkun om Sommeren, da det Kiøbenhavnske Charlottenborg var Hendes Majestæts Vinter-Boelig. Foruden den forrige Slots-Kirke, blev Hendes Majestæts Tid indrettet et andet Capel, til den Reformerte Guds-Tienestes Øvelse, saasom Hendes Majestæt var af hiin Kirke, og fandt maaskee det Lutherske Capel, efter sin Smag, alt for zirlig prydet og stafferet. I det øvrige holdes ogsaa Erindringen om denne Dronnings Gudsfrygt og Godgiørenhed, her paa Stedet i (362) Høyagtelse. Om dette Slots Beboelse af Høystbemeldte Kongelige Personer, vil jeg til Stedets Ære anføre nogle Vers af Hr. Professor WADSKIÆRS Poetiske Skue-Plads pag. 182 – 183.

Vil et Neapolis sig akt for stort berømme
 Af hendes Briglia og Tømme-Fæstnings Slot,
Da har den Falsterske Neapolis en Tømme,
 Og saadant Brovterie ey tage kand for got.

Thi her ved Guldborg-Sund en gylden Borg opstiger,
 Hvor tidt Guldkronede Personer har haft Hiem.
Selv Sundet ey engang den gyldne Tago viger,
 Thi vad er Krone-Guld mod hvert et Glimt af dem?

To Pelikaner her har fordum bygt sit Reede,
 Da deres Mage til en Paradiis-Fugl blev,
Og altsaa kunde nu et Par Phænices hede,
 Som her sin Eenlighed og Enke-Stand fordrev.

Først havde Dyden giort dem begge mageløse,
 Og siden Døden, som tog deres Mage bort.
Et Tab, som lod dem her et Guldborg-Sund udøse,
 Og deres Øyne har til gyldne Sunde giort.

Den eene var Chymist, trods alle Alchymister,
 Hvi har vel bedre vidst, end hun, at giøre Guld?
Hun fyldte Slottet op med Manufacturister
 Ved denne Alvymie blev hendes Guld-Børs fuld. (363)

Sit Kull-Manufactur hun derhos drev tillige,
 Og emailerede sit Alabast med Sood,
Som hendes Fader før, om hvilken man kand sige,
 At med Chymien han sin Alchymie forstod.

Thi den som Verden gav en Dotter og en Dronning,
 Hvis Dyd saa gylden var, hvis Priis saa Straalefuld,
Han kand fortjene Navn af Alchymisters Konning.
 Og produceret har det største Stykke Guld.

Den første *CHRISTIAN*, som kaldet blev den Femte,
 Det i sin Ungdoms Vaar blev tilig Himmel-moed,
Og sig at klynge op paa Nordens Throne glemte,
 Da med den eene Fod han slt paa Trappen stoed.

Han lod en Ære-Nil ald Falster overskylle,
 Da han med si Gemahl paa Falster-Slottet sad,
Vor Erythræa og den Nordiske Sibylle,
 Saa hvert et Blad her er, er et Sibyllæ Blad.

Nyekiøbings nærværende Tilstand og Næring. Endskiønt Staden Nyekiøbing nu omstunder maa savne en stor Deel af sin forrige Næring, saavidt samme beroede paa den Kongelige Hof-Stats Nærværelse, er den dog af Borgerlig Næring, Søefart, Kiøbmandsskab og Haandværks-Folk, en god Bye, net og smuk af Anseelse, haver og paa en Snees Aar kiendeligen tiltaget. Ved Havnen er anlagt en Skibsverf, hvor Spaniefahrer og andre store Skibe paa 10 til 14 Kanoner ere bygte, og andre Skibe med Fordeel repareres. Fabriqver have ikke været her siden Høystbemeldte Dronning (363) SOPHIÆ Tid, førend i disse sidste Aaringer, da baade en Silke- og Ulden-Fabriqve er anlagt, som man ønsker at maatte lykkes og blive bestandige. Ellers ere her gode Haandværks-Mestere af alle Slags Professioner. De Kongelige Amts og Slots-Betientere, saavel som andre fornemme Familier, give Byen god Anseelse, og Borgerskabets Eenighed til at giøre gode Anstalter fortienet saa meget mere at roses, som den Sag ikke er almindelig.

Sogne-Kirken. Sogne-Kirken, som før var en Kloster-Kirke, 1532 forladt af Monkene, er en god gammel Bygning, i hvilken Dronning SOPHIA haver bekostet den herlige Alter-Tavle. Orgelverket er for faa Aar gjort af nye; Ornamenten findes adskillige. Særdeles Epitaphia over en Deel Adelige af Dronningens Hofstat, som kunne efterses i *Marmor Dan.* Tom. I. pag. 269 seqv. Ved denne Kirke haver været, og er maaskee endnu, et lidet Bibliothek til almindelig Brug. Før Reformationen var her en anden Kirke, som blev afbrændt, og dens Grund, som endnu kaldes gamle Kirkegaard, besat med Borgerhuse, da Kloster-Kirken var nok. **Skolen.** Raadhuset og den Latinske Skole er i én Bygning. Den sidste nederst og haver fire Classer, samt saa gode Beneficia, at den kand regnes blant de rigeste, særdeles ved de tvende Dronningers SOPHIÆ FRID. II. OG SOPHIÆ AMALIÆ FRID. III. deres Gavmildhed, som have tillagt den 130 Tønder Korn og Renterne af meere end 15000 Rixdaler, foruden andre private Folks Donationer, om hvilke kand eftersees de HOFMANSKE samlede Fundatzer, T. VI. Pag. 157 seqv. (*) (365)

(*) Noget særdeles var det, at denne Skoles Discipler forud blev anførte, maaskee efter Hof-Folkenes Forslag, til at spille Comoedier, saa de undertiden til Hove med Biefald agerede unge Narrer. Hvem veed hvad de siden blev af.

Hospitaler. Ligeledes er Nyekiøbings Hospital, en god Bygning med et lidet Taarn, meget vel aflagt og eyer i Falster Jordegods til 369 Tønder Hartkorn. I Jylland havde det forud noget, som blev solgt for 3000 Rdlr. og i andre Gaver er Tid efter anden givet saa meget, at Lemmernes fulde Tal, som nu er 40 af Qvinde-Kiønnet, synes rigeligen at kunde underholdes (*). Til Christelige Enkers Forsørgelse ere ogsaa gode Legata, item et af grundmuur nye opbyggt Enke-Huus,

(*) Den første Stiftelse af Nyekiøbings-Hospital vides vel ikke, men jeg slutter, at samme maa være langt ældre end Reformationens Tid, thi af Kong HANSES Brev, i HOFMANS Fundatzer, sees, at det var der i 1486, da Iberstrup Kirke blev skienket dertil, i sær til det saa kaldte Hellig Aands Capel, da et Pergaments-Brev, sammesteds anført, viser at det var der 1452.

Eggen og andre Omstændigheder. Til Græsning og Avling, haver Nyekiøbing god Leylighed i Søemarken, Strandemarken og Lundeskovs-Marken, hvilke forud have lagt under Slottet, men ere nu frie Eyendoms Jorder, afdeelte i 144 Portioner. Meget reent og velsmagende Springvand indledes ved underjordiske Rønder fra Systofte-Kilde, hen ved en Miil, og fordeles i Gaderne til hver Mands Huus, som derfor betaler første Gang 100 Rixdaler og siden en aarlig liden Summa. En

Mængde af Frugt- og Lysthaver findes paa Byens Landside (***) hen med Volden eller de gamle Fæstnings-Værker, hvilke sees der forðum at have været anlagte af Kong CARL GUSTAV i Krigen 1659.

(**) Dog er den i Guldborg-Sund mod Sønden liggende Hasseløe Nyekiøbings beste Kiøkken-Have, ligesom Amager-Land for Kiøbenhavn, thi derfra indføres dagligen ikke alene Melk og Smør, men ogsaa Kaal, Nødder, og andet deslige.

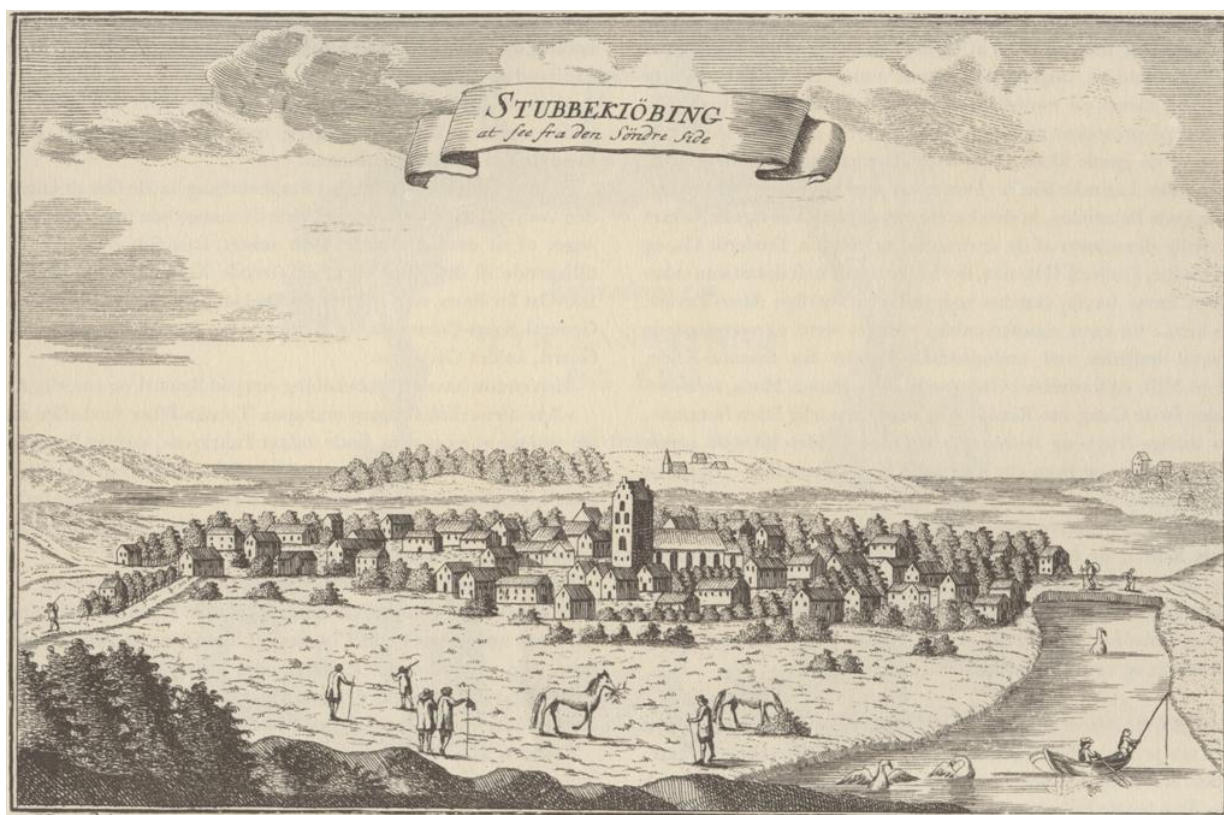
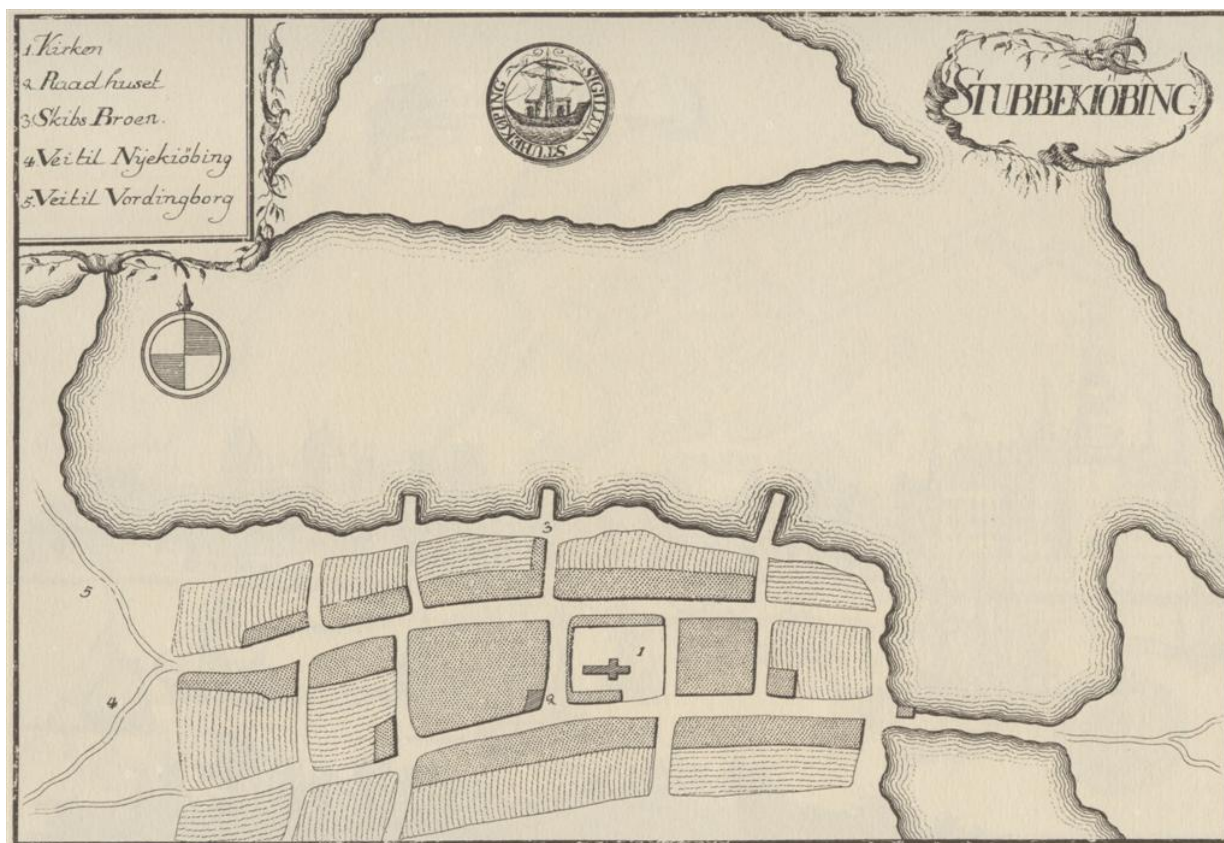
Byens Porte ere tre og de store (366) Gader fire, navnlig Slotsgade, Langegade, Friegade og Østergade, saa og sex mindre Stræder og mildt i Byen et Torv, Tallet paa Huse og Gaarde er 200. Med alle Slags Victualier er Nyekiøbing rigeligen forsynet og derfor et got Levested, ligesom Indbyggernes Levemaade saa poleret, at det synes, de forrige Tiders Hof-Holdning haver efterladt sig deri nogle uforgængelige Foedspoer. Men om deres Paastand i dette er grundet, at hos dem skulle tales reenere og bedre Dansk en anden steds, kand jeg ikke sige. Nyekiøbings Afgift i Consumption var 1763 2510 Rdlr. Jonas Carisius, en lærd Mand og stor Statsmand, som i Kong CHRISTIAN IV. Tid meget blev brugt, baade Inden- og Udenlands, i de allervigtigste Forretninger, er Anno 1571 født i denne Bye af borgerlige Forældre, men haver med Ære forhvervet sin Afkom Adelig Værdighed og Stamhuset Stadsgaard ved Aarhuus i Jylland. Om ham findes meere i CHRISTIAN IV. Historie ved N. Slangé T. I. pag. 437. Paa Laurentii Dag holdes aarligen et frit Market med allehaande Vahre her, og den 21 October med Qvæg og Kram.

Stubbekiøbing. Stubbekiøbing, som er dette Lands anden Kiøbstæd, ligger to Mile derfra mod Nordost, strax inden for Grønne-Sund, som i gamle Dage var den sædvanlige Sammelplads for de Danske Kongers Søemagt, da den bestod af saadanne Snekker eller Roer-Skibe, som hvert Havne-Lag selv maatte underholde. Byen Alder er lige saa uvis som de fleste andre Stæders. Det første jeg finder om den, er at de Norskes fiendtlige Flode, udsendt til Hielp for Marsk Stig, afbrændte den efter HVITF. Ord 1288 eller efter *Reliqv. Mfs.* T. I. Aar 1287.

I det Danske Magazins Tom. I. pag. 35 findes et Konge-Brev, Anno 1386 givet Stubbekiøbings Byemænd, af Kong OLUF, Dronning (367) MARGRETES Søn, og er særdeles rart i den Henseende, at man just den gang først begyndte at udstede saadanne Breve paa Dansk, og ikke, som til den Tid sædvanligt var, paa Latin. **Næring.** Brevets Indhold angaaer Byens Frihed til at bruge et Fiskerleye paa den lige over for, under Møens Land liggende, liden Holm kaldet Munkøe. Sogne-Kirken er en temmelig stor Bygning, men deri intet merkværdigt, uden en vis Opskrift, som er anført i *Marmor. Dan.* T. I. pag. 274

Stubbekiøbing er i sit Begrav vel saa stoer som Nyekiøbing, men ikke nær saa tet og velbygget, ikke heller af saa velhavende Borgere, skjønt dem Kornhandel, som der drives, er temmelig stor, dog Havnen usikker (*)

(*) Stubbekiøbings Indkomst var en Deel af det som Kong CHRISTIAN II. Aar 1517 beskikkede til sit Fadeburs og Kiøkkens Underholdning.

Dernæst haver Stubbekiøbing en god Byemark og anseelig Avling, item en Tobaks-Plantage som Byefogeden haver begyndt og anført nogle flere til det samme. Ja ikke alene Tobak, men endogsaa Tobaks-Piber forskaffer man sig der ved en tilsaadan Ende anlagt Fabriqve. Dog er af al Slags Haandarbeyd, som her drives, intet vigtigere end Pottemagernes. Deres Tal er saa stort, og deres Arbeyd saa godt, baade af Skabning og Materie, at de Rostokske Pottemagere, som forudm drog store Profiter af Laaland og Falster, fortiene der ikke meget meere, siden denne Stubbekiøbingske Fayance nu forføres langt omkring, baade i og uden for Landet. Byens aarlige Market holdes den 27 Junii, Comsumptionen var 1763, 950 Rdlr.

Bogøe. Lige over for Stubbekiøbing ligger i Grønne-Sund Sydvest for Møen et lystig og temmelig stort Eyland, kaldet Bogøe eller Baagøe, hvilket ellers regnes til Møen, skjønt det ligger Falster nærmere, derpaa (368) er en stor Kirkebye med 29 Bøndergaarde og tillige en nye Bye, bygt for Matroser, ligesom de nye Boder i Kiøbenhavn, saa at hvert Huus haver to Partier. HOFM. Samlinger Tom. VI. Pag. 148.

Horbeløv. Horbeløv-Kirke, som ligger en Miils Vey eller lidt meere, Sønden for Stubbekiøbing, udgives for den ældste i Falster, og paa dens Taarn-Muur sees nogle Hoveders Efterlignelse udhugne i Steen. Disse skulle betegne nogle Røvere, som, efter en gammel Viise, havde lagt voldsomme Hænder paa trende Adelige Jomfruer, Hr. Truels af Møen hans Døttre, hvilke vare komne der over for at besøge Horbeløv Kirke.

Kippinge. Om Kippinge, som ligger paa Landets Norder Ende er allerede meldet noget i Anledning af den der værende Sundheds-Kilde som frem for mange, haver været og deels endnu er i Udraab. Her erindres dette, at Kirken haver meget skønne Ornamente, forærte af Kongelige Herskaber, særdeles af Kong CHRISTIAN V. da han 1694 var her med sin Dronning og tillige den Keyserlige Ambassadeur, uden Tvivl for at smage bemeldte Vand, hvilket Magister Mogens Hosum, forudm Sogne-Præst til Onslef haver beskrevet i en egen Afhandling, De Aqvis Kippingesibus 1707.

Herregaaarde. Indtil forrige Seculi Begyndelse, boede i Falster, ligesom overalt, megen Adel og fandtes mange Herregaaarde. Men ofte Høybemeldte Dronning SOPHIA FRID. II. Efterleverske, forsømmende ingen Leylighed til at købe dem ud og omsider at blive Eyere af det gandske Land, hvorfor det og nu er Hans Kongelig Majestæts umiddelbar og alene tilhørende, undtagen Nyekiøbings Hospitals Gods, saa og noget lidet Strøegods, Kiøbenhavns Communitæt tilhørende. Som Avlsgaarde med samlet Bøndergods drives endnu Korselitze, Skiørringe, (369) og Nyekiøbings Ladegaard, gemeenligen kaldet Nørre Ladegaard, hvoraf formodes, at Sønder paa, tilforn kand have været endnu en Ladegaard, som tillige med flere er deelet blant Bønderne.

Skjöringe, som jeg ogsaa finder skrevet Skerringegaard, tilhørde Aar 1452 Oluf Grubendal og 1573 Eskild Giöe.

Billeder af Skjöringe og Korselitse er indsat af Autor – ikke en del af Det Danske Atlas.

Korselitze, som af Begyndelsen, uden Tvivl hedde Korseløse, Korselitze tilhørde 1575 Peder Falster.

Irlitzegaard i Veggerløse Sogn er ikke mere til. Banetsgaard i Horbelev Sogn, hvor Oluf Holgersen Ulfstand døde 1529, og Torkildstrup i Sognet af samme Navn, som Anno 1452 tilhørde Hanibal Vensterman, ikke heller (*).

(*) Torkildstrup siges at være bygt af Torkild Venstermand, som efter Mfs. Dog af nyere Tider, var en Hedning, og skal ligge begravet i en Høy, kaldet Sparresbiørg Høy, imellem Torkildstrup og Torpe, samt en Steen med Skrift over ham, som nu ikke findes. Af den Slægt haver der boet Morten og Johan Venstermand, item Iep Torbensen, som døde 1557. Henning Sparre 1558. Gaarden afbrændte 1662, og er siden ikke opbyggt. Stadager som nu er en Landsbye, haver og været en Herregaard tilhørende Jørgen Venstermand som døde 151.

Bellinge i Sønder Kirkebye Sogn tilhørde Eiler Krukau, og Anno 1581 Mogens Bielke. Skerne og Virkegaard formenes ogsaa at have været til, da den førstes Eyere 1452 var Henning Reberg og den sidstes samme Tiid Mogens Falster. Grunden til saadan Formodning er et gammelt Brev, som synes her at fortælle Sted, endskiønt jeg ellers ikke gierne sætter saadanne Brev in extenso, for at ikke gjøre dette Arbejd alt for vidtløftigt. (370).

”Alle Mann thette Breff see eller høre læses, helse wy, Mogens Falster af Virke, Landsdommer i Falster, Pether Falster af Kosselisse, Ridder, Olaf Grubendal af Skierringe, Hannibal Vensterman af Torkelstrup, Henning Rebergh af Scherne, Joseph Rebergh af Berghe, og Peter Bang af Tiærebye, Weonere i Falster, ok rette Patroni til St. Olafs Alter i Helgegesthuus i Nykiøpinke i samme Land, ewindeligh met wor Herre af Kundøre alle nærværendes ok komme skullendes, at wy for Gutz Skuld, hafve viet hetherligh Mann Herre Pethr Munk meth alt Gotz, Rænthe og Tilliggelse i alle Mode, inthe underthagith, som Herre Jens Martesen thet sidst havde, hwes Siel Gudh haffwem udi saadanne Mode, atth forneffnte Herre Pether Munk skal siæ eller siæ lathe tiva Messer hwer Ughe, Sva længe som han lefwer, fore forneffnte Altar. Thi bethe wy natheligh Father ok Herre, Biskop Hænike af Othens, war wilghe at stadfæste i alle Made, som forskreffwet staaer; hvilcket wy meth hans Nathe gerne wele forskulde. Datum Nykiøpinck Ao. Domini MCDLII in die S. Marcelli Episcopi & Martyris, nostro sub Sigillo, præsentibus inferius appenso.”

En Colonie af Frisiske Bønder. De fire Kirke-Sogne Idestrup, Veggerløse, Skielsbye og Geddesbye, som ligger mod Landets Sønder Ende, begribes ofte under det almindelige Navn Giedsøer, og Indbyggerne kaldes Giedsers-Folk, skiønt andre tage det alene for de tvende sidst bemeldte Sogne. Disse med tilhørende Butøe eller Bøtøe og Hasseløe deres Indbyggere, adskille sig paa nogen Maade fra de øvrige Falstringer, saavel hvad en tarveligere Levemaade og visse Nærings-Midler, som og hvad Klædedragten angaaer, hvilken sidste, naar den blaae Farve undtages, saa godt som gandske ligner Amagernes Dragt ved Kiøbenhavn. (371) Spørger man om Oprindelsen der til, da svares, at den Egn i Kong CHRISTIAN II Tiid haver taget mod en Blanding af bemeldte Frisiske Bønder, som først satte sig paa Bøtøe, og siden udbrede sig, eller i det mindste sin Leve-Maade, til alle Naboerne i bemeldte Kirke-Sogne.

Naar A. HVITFELD i Kong CHRISTIAN II. Levnet haver fortalt, hvorledes hine Hollænder bleve indhentede og boesatte paa Amager, efter Dronningens og Sigbrits Begiering, hvilket, siger han, var for Kiøbenhavn et evigt Gavn, saa følger kort efter disse Ord: Mange steder paa Øer og Landsbyer findes Hollændere indplantede paa den Tiid her i Riget, som siden stedse have boet her. Da blev og Sprov besæt med Hollændere, men de siden flytte til Bye, (skal være Butøe) i Falster.

Hvad Aar denne Migration er skeet, vides ikke. Udi Actis Societ. Hafn. T. III. pag. 127 heder det: ”Hvad Aar denne nye Migration er skeet, findes ikke, men af nogle troeværdige Documenter, som Velærværdige og Høylærde Herr Johan Burserus, nu værende Sogne-Præst til Veggerløse Sogn i Falster, har haft den Godhed at lade mig meddeele, sees at mod Høylovlige Kong CHRISTIAN III. Regierings Ende, nemlig 1552 die visitationis Mariæ, haver 13 Hollændere af de under Kong CHRIST II. fra Waterland her indkomne Colonister, fæstet det meste af Bøtøe paa deres Liivs Tiid. De Mænds Navne, som fandtes under Fæste-Brvet vare Hans Reepslager, Jacob Cornelissen, Diric Koel, Jep Reersen, Tonnes Reersen, Niels Friis, Hans Friis, Peder Reersen, Herman Oldebrandsen, Adrian Tonisen og Tonnes Hansen. Aar 1610 da ingen af disse var i Live, og Fæstet altsaa exspireret, haver deres Børn og Børne-Børn fæstet (372) paa nye af Hendes kongelige Majestæt SOPHIA FRIDERICH II. efterladte Enke-Dronning, mod 600 Rdlr. Erleggelse og Tilbud her efter at betale, hver gang en Gaard blev ledig, 30 Rdlr. saa og at svare aarlig Landgilde og anden Afgift efter landets Sædvane. De Hollændere, som indgik denne nye Contract i sidstbemeldte Aar, kaldtes Diric Mortensen, Cornelius Lamnertsen. Hans Adriansen, Cornelis Friis, Peder Tønnesen, Daniel

Tönnensen, Diric Cornelissen, Johan Lambertsen, Hubert Volgersen og Hubet Tonnesen. Disse samt deres Børn besadde Bøtøe indtil Anno 1670 da Hendes Majestæt SOPHIA AMALIA, Høylovlige Kong FRIDERICH III. efterlevende Dronning fik Falster med dets Tilhørende, som sit Livgeding, og fandt for got, efter sin Hofmarschals von Bülow's Raad og Tilskyndelse, at lade disse nu temmelig naturaliserede Colonister opsigte deres Gaarde, og flytte efter Behag andensteds hen, hvor de kunde, da Landet ey længere skulde dyrkes, men ligge til Græsgang for tvende smaae Meyerier af 160 Køer. Dette stod paa hen, indtil Høystbemeldte Hendes Majestæts Død Anno 1685, da Landet igien tilfaldt Høylovlige Kong CHRISTIAN V. og man ved Undersøgelse befandt, at den nye indførte Huusholdning dueede intet, hvorfor den gamle maatte foretages og Bøndergaarde af nye opbygges, efterdi de andre Bønder paa Getzøer, hvorved Bøtøe henger, som en Peninsul, ellers bleve ødelagde med den megen Høebiering og Hoverie, som giordes til Meyergaardene.

Den gang søgte man de tilforn bortviste Hollænder eller deres Børn, men fandt ikkun 4, som havde Lyst til at beboe deres Stavn, nemlig Peter Hollænder, Tygge Hollænder, Jan Albertsen med sin Søn, (373) og Claus Adriansen. Resten af de nye Beboere vare deels Falstringer og Lolliker, deels Holstener, med hvilke Hollændernes Børn have besvogret sig, saa at nu neppe nogen veed sin Herkomst. Det samme er skeet med de, som før er meldt, Anno 1670 fra Øen bortviiste Hollænderes Afkom, hvilken vel findes i Falster og Laaland, men uden nogen Distinction af Klædedragt, Sprog eller Levemaade, da dog deres Forfædre, indtil midt i forrige Seculo, heri komme næsten overeens med deres Stallbrødre, Amagerne ved Kiøbenhavn. **Hasseløe.** Den kiendeligste Levning af denne Colonie synes at være paa Hasseløe, et lidet Eyland ikke langt fra Bøtø, og bedre end den, i Henseende til Jordens Frugtbarhed; thi her have Bønderne langt mere end andensteds at gjøre med Rødder, Roer, Løg og andre Kiøkken-Urter, som de med god Fordeel sælge til Nyekiøbing, for hvilken Bye bemeldte Hasseløe er at ansee i den Henseende, ligesom Amager for Kiøbenhavn.

Angaaende denne Colonies Nederlandske Sprog, da har den vel ikke haft anden Gudstieneste end paa Dansk, i Sogne-Kirken Veggerløse, og deres Børn snart antaget det Danske. Dog har den derhos tillige i lang Tiid brugt indbyrdes det Hollandske og omskiftet det til Plattysk ved Anledning af daglig Søfart paa Rostok, hvor de den gang solgte meget Smør og Ost. En Hollandsk eller Plattysk Gravskrift findes ogsaa paa Veggerløse Kirkegaard huggen i en Steen og lyder saaledes:

Her unter liegen begraven Dirik Jansoon Kool und sin Huusfrove

Inger Elberts Dochter, storven Anno 1606 und 1605. (374)

Aarsagen hvorfor denne Dirik Kool skal, efter Hr. Joh. Burseri Beretning, bygget paa gammel Sandsagn, have fortient dette Æreminde, frem for Resten af sine Landsmænd, er, at han dem alle til Beste, har indløbet et stort Stykke Jord af Getzøers Græsgang, da det, som man fortæller var et Vilkaar ved Fæstet, at Bøtøes Indbyggere skulde bekomme saa meget, som én af dem i en vis foresat Tid, kunde løbe omkring. Dirik Jansoon Kool, som siges at have kundet løbe i Kap med en Hest, har altsaa haft samme Merite hos sin Naboer, som den bekiendte Hellig Anders hos Borgerne i Slagels, da han, si fabula vers, paa et 9 Nætters gammelt Føl, indreed dem en stor Byemark, i Kraft af sin Hellighed."

Saavidt Udtog ag den Efterretning, som hans Høyærværdighed Hr. Doct. BILDSÖE, for mange Aar siden, nemlig da jeg skrev noget om fremmede Colonier i Dannemark (*) havde den Godhed at forskaffe mig fra sin Ven, Hr. J. Bursero.

(*) See Acta Siciet. Hafniens. Tom III. pag. 121 seqv.

I mine nærværende Correspondenters, særdeles Hr. Amagers og Guldbiergs Beretninger om dette Land, findes vel intet saa omstændeligt den Sag angaaende, men dog om Folkeartens og Levemaadens Adskillighed, alt hvad som bestyrker det samme, jeg tvivler og ikke paa, at foranførte Hr. HVITFELDS Ord om hine i Kong CHRISTIAN II Tiid, fra Nederland indkomne samt siden paa adskillige Øer udbredte Hollænder, vise os en historisk Oprindelse til det Navn (375) Hollænder som nu, uden Forskiæl af Nation tillegges over gandske Dannemark de Herregaards Forpagtere, hvilke ikke have med Avlingen eller Gaardens Brug i Almindelighed, men alene med Fæedriften og Melkningen at bestille, følgelig haver det Slags Handtering, fra samme Tiid af, hos os faaet en bedre Drift end tilforn. Saa siger og velbemeldte Hr. HVITFELD, som ellers ikke var Kong CHRISTIAN II. gunstig, at han ved at hente Hollændere først til Amager, gjorde Kiøbenhavn et evigt Gavn. Dog tænkte Landets Egne den gang ikke saa, men knurrede mægtig mod saadant nyt Paafund, saasom mod et saare skadeligt Projekt, thi det nye maa være hvad det vil, saa støder det de fleste for Hovedet, efterdi det forrige derved mæstres og mønstres, hvilket egen Kierlighed ikke kand taale, førend længe efter, og saa vil det gaae indtil Verdens Ende, efterdi dens Ufuldkommenhed altid vil trænge til Forbedring, hvilken ikke kand skee, uden ved Forandring.

Lehnsmænd. Af forrige Tidens Lehnsmænd over Falster og paa Nyekiøbings Slot vides følgende: Lasse Jonslon 1397. Arild Möltike 1449. Oluf Folmersson 1473. Axel Walkendorf 1482. Olus Holgersen 1512. Christian Rantzow 1517. Erik Pors 1520. Mogens Bilde 1527. Holger Rosenkrantz 1528. Knud Gyldenstjerne 1532. Schak Rantzow og Johan Domstrup 1535. Jörgen Brade 1563. Erich Rud 1568. Peder Oxe 1569. Henrich Norby 1575. Henning Göe 1577. Niels Friis 1586. Anders Dresselberg 1597. Christopher Urne 1627. Palle Rosenkrantz 1629. Just Pappenheim – - (376)

Endnu vil jeg, for Eftertidens Skyld, tilføye en forefunden Opregnelse af Nyekiøbing Lehns aarlige Indkomster, saaledes som de fandtes 1644, og da giorte, naar alle Betienters Løn var fradragen, ikke mere en 17979 Rdlr. 43 Skilling Spec. Nemlig i Penge 1435 Rdlr. Hvede 1 Læst 5½ Skieppe. Rug og Meel 7 Læst 5½ Pund. Byg 159 Læst 5½ Pund. Havre 2270 Tønder. Erter 7 Pund 1 Fierdingkar. Bønner 13 Skiepper. Smør 2½ Læst. Køer 43 Sviin 58. Faar og Lam 666. Giæs 537. Høns 1667. Æg 69 Oel. Aael 1 F. 75 Snese. Foernød 56. Høe og Græs 123 Læs. Veigler 0400. Humle 5 Skiepper. Skaanegarn 10 St.

